

ПВНЗ «МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АКАДЕМІКА СТЕПАНА ДЕМ'ЯНЧУКА»

ФАКУЛЬТЕТ ГЕОГРАФІЇ, ІСТОРІЇ ТА ТУРИЗМУ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ, ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ТА ФІЛОСОФІЇ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК 16 ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Освітньо-професійна програма:	«Середня освіта (Історія та правознавство)»
Рівень вищої освіти:	другий (магістерський)
Спеціальність:	014.03 Середня освіта (Історія)
Галузь знань:	01 Освіта/Педагогіка

Робоча програма навчальної дисципліни: «Дискусійні питання історії України» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Історія та правознавство)» зі спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія), галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Розробник: кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії, теорії держави і права та філософії Старжець Володимир Іванович

Робоча програма розглянута та затверджена на засіданні кафедри історії, теорії держави і права та філософії

Протокол № 1 від «29» 08 2023 року

Завідувач кафедри Лопецька Н.М. доц. Лопецька Н. М.

Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Середня освіта (Історія та правознавство)» зі спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія), галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Гарант освітньої програми Лопецька Н.М. (Лопецька Н.М.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Схвалено навчально-методичною комісією факультету географії, історії та туризму.

Протокол № 1 від «29» 08 2023 року

Голова Лопецька Н.М. (Лопецька Н.М.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

© Старжець В.І., 2023

© ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», 2023

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо- професійна програма, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка	Обов'язковий освітній компонент	
Змістових модулів – 2 Загальна кількість годин – 90	Спеціальність: 014.03 Середня освіта (Історія) Освітньо-професійна програма: «Середня освіта (Історія та правознавство)»	Рік підготовки:	
		1-й	1-й
		Семестр	
		1-й	1-й
		Лекції	
		20 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		10 год.	6 год.
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		60 год.	76 год.
		Вид контролю: іспит	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни є сформування розуміння складності історичних процесів, що відбувалися на українських землях у період 1939–1945 років, виробити вміння об'єктивного аналізу дискусійних проблем національної історії ХХ століття, формувати вміння порівнювати історичні події та навички критично аналізувати інформацію, спонукати студентів до історичного дослідження та пошуку. Навчальна дисципліна дозволить студентам краще зорієнтуватися в основних проблемах, які вивчаються, ознайомитися із загальним переліком джерел та літератури.

Завданнями вивчення дисципліни є:

- проаналізувати економічні, соціальні, політичні та культурно-етнічні характеристики розвитку України у період Другої світової війни;
- вдосконалювати вміння та навички самостійної роботи студентів із джерелами та історичним матеріалом, науковою літературою та періодичними виданнями, допоміжною літературою.
- аналізувати і узагальнювати історичний матеріал, давати оцінку історичним подіям, постатям, явищам;
- володіти історичною термінологією; встановлювати синхронність подій;
- застосовувати набуті знання, навички та вміння в самостійній науковій та педагогічній діяльності.

Під час лекційних, практичних занять, індивідуальної навчально-дослідницької та самостійної роботи студенти **набувають таких програмних компетентностей: ЗК (загальні компетентності), ФК (фахових компетентностей), ПК (компетентності предметних спеціальностей):**

ЗК4. Здатність виявляти та вирішувати проблеми у сфері професійної діяльності, бути критичним і самокритичним.

ФК1. Здатність до поглиблення знань і розуміння предметної області та професійної діяльності.

ПК2. Вміти визначати та застосовувати теоретичні поняття, положення, концепції для аналізу й пояснень історичних фактів, явищ, процесів, використовувати комплекс наукових дефініцій для вирішення науково-практичних завдань.

ПК4. Оволодіння основними історичними концепціями, поняттями, судженнями; здатність критично оцінювати результати наукових досліджень, висувати гіпотези, вибудовувати моделі процесів і явищ української та всесвітньої історії.

Результати навчання за дисципліною

Опанувавши дисципліну «Дискусійні питання історії України», студенти повинні мати такі **програмні результати навчання:**

ПРН1. Застосовувати наукову критику до аналізу поглядів дослідників минулого, робити власні узагальнення щодо теоретичного і методичного рівня наукових праць з історії.

ПРН2. Знати і розуміти зміст основних напрямів і шкіл сучасної історичної науки, головних проблем у розвитку історіографії, основні аспекти теоретико-методологічного дискурсу усно історичних досліджень у просторі конструювання минулого.

ПРН3. Характеризувати існуючі парадигми історії української державності, її обумовленість та соціодинаміку на тлі світових державотворчих процесів.

ПРН12. Здатність до соціальної взаємодії, займати активну громадянську позицію та робити усвідомлений вибір в умовах сучасного політичного плюралізму.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Початок Другої світової війни та встановлення окупаційного режиму в Україні

Тема 1. Україна у роки Другої світової війни: проблеми історіографії.

Джерельна база проблеми „Україна у період Другої світової війни”. Перші документальні збірники. Спогади. Розсекречені документи та матеріали.

Особливості радянської історіографії та доробків зарубіжних вчених. Основні напрями досліджень сучасних українських вчених. „Україна в роки Другої світової війни”: проблемні та дискусійні питання в сучасній історіографії.

Полемічний характер питань щодо ОУН і УПА. Проблема колабораціонізму. „Нахтігаль” і „Роланд”. Дивізія „СС Галичина”.

Спроби дослідників показати війну у людському вимірі. Становище оstarбайтерів та військовополонених. Міжнаціональні відносини у роки війни. УПМЗК. Міжнародні наукові семінари „Україна-Польща: важкі питання”. Малодосліджені та дражливі проблеми.

Література: основна [1,4,5,10,11,18,19,23,25], допоміжна [35,40,43,44,58,60].

Тема 2. Українське питання у зовнішній політиці напередодні та на початку війни.

Українське питання в європейській політиці навесні 1939 року. Проблема Карпатської України. Україна в політиці СРСР напередодні та на початку Другої світової війни. Пакти Молотова-Ріббентропа і доля західноукраїнських територій.

Плани нацистського керівництва щодо України. А.Розенберг та Е.Кох. Фольксдойче на Україні у планах гітлерівського „нового порядку”.

Література: основна [1,4,5,10,11,18,19,23,25], допоміжна [35,40,43,44,58,60].

Тема 3. Господарське життя на території України у період Другої світової війни.

Економічне та господарське життя у Західній Україні у 1939-1941 рр. Україна в економічних планах політики нацистів. „Ольденбург” - економічний розділ плану „Барбаросса”. Матеріальні умови життя населення.

Вербування та основні етапи вивезення до Німеччини цивільних робітників. Соціально-правове становище оstarбайтерів у нацистській Німеччині. Організація повернення колишніх оstarбайтерів на батьківщину.

Література: основна [1,4,5,10,11,18,19,23,25], допоміжна [35,40,43,44,58,60].

Тема 4. Культурно-освітнє та церковно-релігійне життя на території українських земель в роки Другої світової війни.

Культурно-освітні аспекти першої „радянзації”. Ідеологізація та українізація школи. Особливості культурно-освітнього життя у роки війни на території „рейхскомісаріату” і „дистрикту Галичина”. Легальна українська періодика. Газета «Волинь». Пограбування пам’яток історії та культури. „Трофейні комісії”. Знищення Архіву давніх актів у Києві. Доля діячів української культури в роки війни.

Політика радянської влади щодо церкви на західноукраїнських землях у 1939-1941 рр. Церковне життя на Холмщині. Початок радянсько-німецької війни і розгортання автокефалізаційного руху. “Українська Рада Довір’я на Волині”. С. Скрипник. Інструкції Розенберга від 13 жовтня 1941 р. Розкол православної церкви в кінці літа 1941 р. Взаємовідносини українських православних церков з німецькою владою. Посилення тиску

окупантів на церкву в 1943: причини і наслідки. Греко-католицька церква у роки війни. Програма порозуміння православної і греко-католицьких церков: причини невдачі.

Література: основна [1,4,5,10,11,18,19,23,25], допоміжна [35,40,43,44,58,60].

Тема 5. Українські військові формування в збройних силах Німеччини

Проблема колаборціоналізму. Політична позиція українства 1941 року. Вимушена і добровільна колаборація. Відмінності українського колабораціоналізму від західноєвропейського.

Українці у допоміжних збройних частинах Німеччини у 1939-1942 роках. Українські легіони: Військові відділи націоналістів; Дружини Українських Націоналістів (ДУН). Курені "Нахтігаль". Роман Шухевич. „Роланд”. Євген Побігуший. Підрозділ „Пума”. Ганс Пулюй. „Поліська Січ” Тараса Бульби-Боровця.

Допоміжні добровольчі формування - загони "гіві. Служба охорони і перші охоронні батальйони. „Шума”. Українське Визвольне Військо. Український Легіон Самооборони (УЛС). „Буковинська Українська Самооборонна Армія” (БУСА.) Дивізія „Галичина”. Розгром у боях під Бродами 22 липня 1944 р. Реорганізація дивізії. Зміни у німецькій східній політиці і українські формування на заключному етапі війни. Українська Національна Армія.

Література: основна [1,4,5,10,11,18,19,23,25], допоміжна [35,40,43,44,58,60].

Змістовий модуль 2.

Міжнаціональні відносини та Рух Опору на українських землях

Тема 6. Український самостійницький повстанський рух у 1939-1945 рр.

Історіографія проблеми. Спроби ОУН організувати національне життя на початку радянсько-німецької війни. Акт 30 червня 1941 р. Суперечки між ОУН-б і ОУН-м.

Причини виникнення і типи української самооборони. Передумови та створення „Поліської Січі” Тараса Бульби-Боровця. Військові формування ОУН-б та ОУН-м. Роман Шухевич. Утворення УПА. Об'єднання націоналістичних партизанських формувань. Бойові дії УПА. Виникнення УНРА.

Питання чисельності УПА в історії руху Опору. Ідейна еволюція оунівського підпілля у роки війни. Конференція поневолення народів Східної Європи і Азії. Бої УПА з радянськими військами (зима-весна 1944 р.). Український національний комітет (УНК). Павло Шандрук.

ІІІ Надзвичайний великий збір ОУН-б (серпень 1943 р.). Зняття гасла „Україна для українців”. Українська Головна визвольна рада. Кирило Осмак.

Література: основна [1,4,5,10,11,18,19,23,25], допоміжна [35,40,43,44,58,60].

Тема 7. Радянський партизанський рух на українських землях.

Історіографія проблеми. Умови виникнення радянського руху Опору. Партизанський радянський рух на початковому етапі радянсько-німецької війни. Мета і завдання радянських партизанських загонів. С.Ковпак, О.Сабуров, О.Федоров, Д.Медведев та інші керівники партизанського руху. Український штаб партизанського руху. Т.Строкач.

Партизанський рух у 1943 році: бойові дії, завдання. Рейкова війна. Ставлення українського населення до радянських партизан. Карпатський рейд С.Ковпака: цілі та наслідки.

Проблеми і дискусії в історичній науці щодо кількості радянських партизан. Участь українців у радянському партизанському русі. Польський комуністичний партизанський рух на території України. Р.Сатановський. Радянське підпілля на території України.

Література: основна [1,4,5,10,11,18,19,23,25], допоміжна [35,40,43,44,58,60].

Тема 8. Українсько-польські відносини в роки Другої світової війни.

Історіографія проблеми. Українсько-польські відносини у 1939-1941 рр. Генезис польської самооборони 1939-1941 рр. Польське підпілля у 1941-1943 рр. Армія Крайова. Завдання польського підпілля. Польський еміграційний уряд у Лондоні.

Проблема володіння західними землями України: непримиренність української та польської позиції. Каральні акції на західноукраїнських територіях. УПМЗК - „Волинська різанина”. Оцінки кількості жертв сучасними українськими і польськими істориками.

Роль Німеччини і СРСР в українсько-польському міжнаціональному збройному конфлікті. Українська охоронна поліція та польська гранатова поліція. Виселення поляків Грубешівського повіту, заселення його українцями. Політика „поділяй і володарюй”. Відносини між поляками і радянськими партизанами. „Истребительные батальоны”.

Передумови, суть та наслідки акції „Буря”. Наслідки міжнаціональних конфліктів в Україні у роки війни.

Література: основна [1,4,5,10,11,18,19,23,25], допоміжна [35,40,43,44,58,60].

Тема 9. Українсько-єврейські стосунки в період Другої світової війни.

Початок радянсько-німецької війни та нагнітання „юдобільшовизму”.

Антиєврейські акції і українська допоміжна поліція. Реакція українського населення на антиєврейські погроми. Львівські погроми липня 1941 р.: суперечності та проблеми в історіографії.

Трагедія Бабиного Яру. Антиєврейський терор 1942 р. на західноукраїнських землях. Єврейські гетто. Церква і єврейська проблема у роки війни. А. Шептицький. „Не убий”.

Ставлення до винищення євреїв з боку радянських партизанських формувань. Позиція ОУН та УПА в єврейському питанні. Наслідки і уроки геноциду єврейського населення у роки війни.

Література: основна [1,4,5,10,11,18,19,23,25], допоміжна [35,40,43,44,58,60].

Тема 10. Адміністративно-територіальні зміни на українських землях у результаті війни.

Проблема повоєнних кордонів УРСР. Фактори впливу на врегулювання українсько-польського кордону. Люблінська угода між урядом УРСР і ПКНВ 9 вересня 1944 р. Початок акції взаємного переселення українського та польського населення. „Насильницька депортація” - вересень 1945 - серпень 1946.

Боротьба з загонами УПА на Закерзонні. Причини, перебіг та наслідки операції „Вісла”. Ліквідація української національної меншини в Польщі. Концтабір в Явожно.

Завершення польсько-українського територіального розмежування у 1951 р. обмін територіальними ділянками.

Проблема територіальної належності Закарпатської України. Маніфест про возз'єднання Закарпатської України з УРСР. Радянсько-румунський договір 1947 р. і українські території. Наслідки повоєнних змін кордонів для УРСР.

Література: основна [1,4,5,10,11,18,19,23,25], допоміжна [35,40,43,44,58,60].

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Початок Другої світової війни та встановлення окупаційного режиму в Україні.												
Тема 1. Україна у роки Другої світової війни: проблеми історіографії.	9	2	1	-	-	6	9	1	1	-	-	7
Тема 2. Українське питання у зовнішній політиці напередодні та на початку війни.	9	2	1	-	-	6	9	1	1	-	-	7
Тема 3. Господарське життя на території України у період Другої світової війни.	9	2	1	-	-	6	9	1	-	-	-	8
Тема 4. Культурно-освітнє та церковно-релігійне життя на території українських земель в роки Другої світової війни	9	2	1	-	-	6	9	-	1	-	-	8
Тема 5. Українські військові формування в збройних силах Німеччини.	9	2	1	-	-	6	9	1	-	-	-	8
Змістовий модуль 2. Міжнародні відносини та Рух Опору на українських землях												
Тема 6. Український самостійницький повстанський рух у 1939-1945 рр.	9	2	1	-	-	6	9	1	1	-	-	7
Тема 7. Радянський партизанський рух на українських землях.	9	2	1	-	-	6	9	-	1	-	-	8
Тема 8. Українсько-польські відносини в роки Другої світової.	9	2	1	-	-	6	9	1	1	-	-	7
Тема 9. Українсько-єврейські стосунки в період Другої світової	9	2	1	-	-	6	9	1	-	-	-	8
Тема 10. Адміністративно-територіальні зміни на українських землях у результаті війни.	9	2	1	-	-	6	9	1	-	-	-	8
Усього	90	20	10	-	-	60	90	8	6	-	-	76

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Західна Україна і радянський режим 1939-1941 рр.	2/1
2	Україна в умовах німецької окупації та її союзників.	2/1
3	Рух Опору на українських землях у 1941-1944 рр.	2/1
4	Український визвольний рух у роки Другої світової війни.	2/1
5	Українсько-польський міжнаціональний збройний конфлікт.	2/2
	Разом	10/6

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Дражливі питання в історіографії проблеми «Україна у роки Другої світової війни»	2/2
2	Українське питання в європейській політиці навесні 1939 р.	2/3
3	Карпатська Україна. Августин Волошин	2/2
4	Україна в політиці СРСР напередодні Другої світової війни.	2/3
5	Інкорпорація західноукраїнських земель до складу СРСР	2/2
6	Поширення радянської репресивно-каральної системи на західноукраїнські землі (1939-1941 рр.).	2/3
7	Український націоналістичний табір на початку війни	2/2
8	Прикордонні бої на території України	2/3
9	Адміністративний поділ України за часів окупації	2/2
10	Українці на примусових роботах у Третьому рейху	2/3
11	„Просвіта” в умовах німецького окупаційного режиму	2/2
12	Етноконфесійні процеси в Україні в роки війни	2/3
13	Органи управління на окупованій території України. Фольксдойче.	2/3
14	Особливості румунської окупаційної влади на українських територіях	2/2
15	Трагедія військовополонених на окупованій території України	2/3
16	ОУН: історія створення та програмні цілі	2/2
17	С. Бандера і А. Мельник: історичний портрет.	2/3
18	Т. Бульба-Боровець і Рівненщина.	2/2
19	Радянський партизанський рух на Рівненщині.	2/2
20	Український визвольний рух на Волині	2/3
21	Важливі битви на території України в 1941–1945 рр.	2/3
22	Українська греко-католицька церква. А. Шептицький	2/3
16	Діяльність Запілля УПА	2/2
17	Карпатський рейд радянських партизан	2/2
18	Українсько-польський конфлікт у роки Другої світової війни	2/3
19	Бабин Яр: трагедія Голокосту на українських землях	2/2
20	Соціальне життя населення у роки війни	2/3
21	Адміністративно-територіальні зміни УРСР у кінці війни	2/2
22	Втрати населення України у роки війни.	2/3
30	Міф «Великої Перемоги» в ідеології руського міра	2/3
	Разом	60/76

7. Завдання для опрацювання тем дисципліни

Назва теми	Зміст завдання для опрацювання тем дисципліни	Форми контролю	Література	Кількість балів
Змістовий модуль 1. Початок Другої світової війни та встановлення окупаційного режиму в Україні.				
Тема 1. Україна у роки Другої світової війни: проблеми історіографії.	Конспектування тематичного матеріалу. Вивчення основних визначень і термінів. Виконання завдань практичної №1.	Представлення анотованого матеріалу. Усне опитування.	основна [2,3,4,7,9,12,15, 18,23], допоміжна [25,26,32,33,37], інформаційні ресурси [1-12]	6
Тема 2. Українське питання у зовнішній політиці напередодні та на початку війни.	Самостійне опрацювання лекційного матеріалу.	Здача виконаних практичних завдань з захистом теоретичних положень	основна [2,3,4,7,9,12,15, 18,23], допоміжна [25,26,32,33,37, 40,45].	6
Тема 3. Господарське життя на території України у період Другої світової війни.	Опрацювання лекційного матеріалу. Виконання практичної №2	Здача виконаних практичних завдань. Усне опитування.	основна [3,4,7,8,9,12,15], допоміжна [27,30,35,41,44], інформаційні ресурси [1-3].	6
Тема 4. Культурно-освітнє та церковно-релігійне життя на території українських земель в роки Другої світової.	Анотація матеріалу. Вивчення основних визначень і термінів.	Представлення анотованого матеріалу. Тести.	основна [1,4,7,8,10,12,13 ,15,20,23] допоміжна [25,27,28,40,41, 46]	6
Тема 5. Українські військові формування в збройних силах Німеччини.	Опрацювання лекційного матеріалу. Виконання практичної №3	Здача виконаних практичних завдань з захистом теоретичних положень	основна [3,4,7,8,10,12,13 ,15] допоміжна [24,32,40,41,45], інформаційні ресурси [1-12]	6
Змістовий модуль 2. Міжнаціональні відносини та Рух Опору на українських землях				
Тема 6. Український самостійницький повстанський рух у 1939-1945 рр.	Опрацювання лекційного матеріалу.	Здача виконаних практичних завдань з захистом теоретичних положень	основна [1,3,6,8,10,12,23] допоміжна [24,25,27,32,41].	6
Тема 7. Радянський партизанський рух на українських землях.	Опрацювання лекційного матеріалу.	Здача виконаних практичних завдань з захистом теоретичних положень	основна [2,3,4,5,12,14] допоміжна [32,36,40,41,43], інф. рес. [1-12]	6

Тема 8. Українсько-польські відносини в роки Другої світової війни.	Опрацювання лекційного матеріалу. Виконання практичної №4	Представлення анованого матеріалу. Усне опитування.	основна [2,3,4,5,12,14,18,20] допоміжна [32,36,40,41,43], інформаційні ресурси [1-12]	6
Тема 9. Українсько-єврейські стосунки в період Другої світової війни.	Анотація матеріалу за темою.	Здача виконаних практичних завдань.	основна [2,3,4,5,12,14,18,20] допоміжна [32,36,40,41,43], інформаційні ресурси [1-12]	6
Тема 10. Адміністративно-територіальні зміни на українських землях у результаті війни.	Опрацювання лекційного матеріалу. Виконання практичної №5	Представлення підготовлених проєктів. Тести	основна [2,3,4,5,12,14,18,20] допоміжна [32,36,40,41,43], інформаційні ресурси [1-12]	6

Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання сприяють кращому засвоєнню здобувачами матеріалу з навчальної дисципліни «Дискусійні питання історії України» та формуванню у них навичок та вмінь самостійно одержувати додаткові знання.

Підготовка доповідей або презентацій як форма індивідуальних завдань з навчальної дисципліни передбачає дослідження основних питань програмного матеріалу.

Оцінка доповіді враховує ступінь розкриття теми, обсяг використаної літератури, змістовність викладення фактів, рівень самостійності міркувань. Важливо, щоб реферат, презентація або проєкт були виконані відповідно до теми, повністю розкривали проблему дослідження та не порушували норм академічної доброчесності.

Орієнтовна структура індивідуального навчально-дослідного завдання: вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел та літератури, додатки (якщо вони є).

Перелік індивідуальних завдань

Реферування монографії чи наукової статті здійснюється письмово на основі вивчення та роботи студента над монографією (науковою статтею). У рефераті студент повинен зробити короткий письмовий аналіз основних аспектів, які висвітлюються в обраній та опрацьованій ним праці. Вибір монографії або статті для опрацювання здійснюється студентом самостійно у відповідності із загальним списком рекомендованої монографічної літератури та наукових публікацій до цього курсу. Після оформлення та здачі реферату викладачеві на кафедрі, студент повинен захистити його усно.

8. Методи навчання

У процесі вивчення дисципліни «Дискусійні питання історії України» застосовуються наступні методи навчання:

- словесні методи навчання, пояснювально-ілюстративний метод із використанням мультимедійних презентацій під час викладу лекційного матеріалу;
- бесіда з елементами дискусії, ситуативний підхід, бесіда за «круглим столом», «питання-відповідь»;
- проблемно-пошуковий та евристичний (диспут) методи навчання;
- дослідницький метод під час виконання самостійної роботи;
- практичні методи навчання: вправи, задачі, кейси, есе тощо;
- наочні методи навчання: демонстрація, ілюстрація, презентація, навчальні фільми, використання Jamboard, відеолекції.

9. Методи контролю

При вивченні студентами курсу «Дискусійні питання історії України» застосовуються такі методи контролю:

- поточне (усне) опитування, дискусійне обговорення проблем на практичних заняттях;
- поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять, і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Поточний контроль реалізується у формі опитування, виступів, експрес-контролю тощо, перевірки результатів виконання різноманітних індивідуальних завдань тощо;
- контроль самостійної роботи, представлення презентацій;
- індивідуальне та фронтальне опитування;
- поточне тестування;
- аналіз та оцінювання результатів навчання;
- тестовий підсумковий контроль.

10. Питання гарантованого рівня знань здобувачів вищої освіти

1. Українське питання у зовнішньополітичній доктрині Німеччини (1938 - початок 1939 року).
2. Передумови проголошення та діяльність Карпатської України. Августин Волошин.
3. Віденський арбітраж 1938 року: сутність та наслідки.
4. Передумови, підписання та оцінка в історіографії радянсько-німецького договору про ненапад.
5. Початок Другої світової війни та «українське питання». Договір про дружбу та кордони.
6. Перебіг, наслідки та оцінки в історіографії акції 17 вересня 1939 року.
7. Особливості економічних перетворень на західноукраїнських землях у 1939-1941 роках.
8. Культурно-духовні аспекти „радянзації” 1939-1941 років у Західній Україні.
9. Приєднання Північної Буковини та повітів Бессарабії до УРСР.
10. Формування радянських репресивних органів влади на західноукраїнських землях Депортації місцевого населення.
11. «Поліська Січ» Тараса Бульби Боровця.
12. Передумови створення УПА та її воєнні операції у 1943 році.
13. Третій Надзвичайний Великий збір ОУН-б та зміна ідеологічних настанов.
14. Дискусійні питання в історіографії щодо проблеми «Україна у роки Другої світової війни».
15. Дослідження сучасних українських істориків щодо проблеми «Україна у роки Другої світової війни».
16. Особливості українсько-єврейських відносин у роки Другої світової війни.
17. Ставлення українського населення до голокосту. А. Шептицький.
18. Польське націоналістичне підпілля на західноукраїнських землях: мета, завдання, періоди діяльності та їх характеристика.
19. Українсько-польський міжетнічний збройний конфлікт: причини, наслідки, проблеми в історіографії.
20. Повоєнні адміністративно-територіальні зміни на українських територіях.
21. Українсько-польське територіальне розмежування у 1944-1946 роках.
22. Операція «Буря»: політичні та військові завдання.
23. Операція «Вісла»: причини та наслідки. Концтабір Явожно.
24. Особливості радянського партизанського руху на українських територіях: етапи та характеристика.
25. Карпатський рейд Сидора Ковпака.
26. Плани А. Розенберга та Е. Коха щодо долі українських земель.
27. Розподіл українських земель у роки нацистської окупації. Особливості «нового порядку» у різних частинах України.

28. Культурно-освітня політика нацистів на окупованій українській території.
29. Соціально-економічна політика Німеччини та її союзників на окупованих українських територіях.
30. Акт відновлення української держави 30 червня 1941 року. Я. Стецько.
31. Проблема колабораціонізму на українських територіях.
32. Українські легіони у збройних силах Німеччини у 1941 році: мотиви утворення, діяльність.
33. Допоміжні добровольчі формування у збройних силах Німеччини.
34. Українські регулярні військові формування у збройних силах Німеччини. Дивізія «СС Галичина».
35. Церковно–релігійне життя на українських землях у період німецької окупації.
36. Початок німецько-радянської війни та розгортання автокефалізаційного руху. «Українська Рада Довір'я на Волині», Степан Скрипник.
37. Українська Головна Визвольна Рада. Повстанський рух у 1944 році.
38. Фольксфойче в Україні.
39. Утворення рейхскомісаріату «Україна» та особливості нацистської політики на його території.
40. Наслідки повоєнних змін кордонів для УРСР.

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота										Підсумковий контроль	Сума
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10		
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	40	100

T1, T2 ... T10 – теми змістових модулів.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Критерії оцінювання	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	Студент виявляє особливі творчі здібності, глибокі знання навчального матеріалу, що міститься в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах; вміє аналізувати явища, які вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку; застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач; володіє вмінням надавати чітку аргументовану відповідь на поставленні питання	відмінно
82-89	B	Студент вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи, надає лаконічну відповідь майже на всі поставленні питання; самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна	добре
74-81	C	Студент вміє оперувати необхідним колом понять та категорій; узагальнювати та систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці;	

		контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві	
64-73	D	Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, слабке їх застосування при розв'язанні практичних завдань; аналізує навчальний матеріал за допомогою викладача, надає мало аргументовані відповіді, виправляє не всі помилки, значна кількість яких є суттєвими	задовільно
60-63	E	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні вищому за початковий, проте має фрагментарне уявлення про деякі поняття та категорії курсу; надає неповне висвітлення змісту питань; має недостатнє вміння зробити аргументовані висновки; відповіді містять значну кількість недоліків і помилок	
35-59	FX	Студент не опанував значну частину матеріалу курсу; не володіє понятійним апаратом; не опрацював базову та допоміжну літературу. Мова не виразна, обмежена, бідна, словниковий запас не дає змогу оформити ідею. Практичні навички на рівні розпізнавання	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працював в аудиторії з викладачем або самостійно; допускає суттєві помилки у відповідях на питання, не вміє застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних завдань	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Методичне забезпечення

Методичне забезпечення навчальної дисципліни «Дискусійні питання історії України» включає:

1. Підручники, монографії, періодика.
2. Опорний конспект лекцій по всіх темах курсу, у тому числі і для самостійного вивчення в електронному вигляді (навчальна платформа moodle).
3. Завдання та методичні рекомендації до виконання практичних робіт (навчальна платформа moodle).
4. Мультимедійний супровід до тем з курсу (навчальна платформа moodle).
5. Пакети тестових завдань для підсумкового контролю (навчальна платформа moodle).

13. Рекомендована література

Основна

1. Безсмертя. Книга пам'яті України 1941-1945. / ред. І.Герасимов.- Київ: Пошуково-видавниче агентство „Книга пам'яті України”, 2000. - 944 с.
2. Білас Т. Репресивно-каральна система в Україні 1917-1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. У 2 кн. - Кн. 2. - К., 1994.
3. Боляновський А. Українські військові формування в збройних силах Німеччини: (1939-1945). Львів: [б.в.], 2003. 685 с.
4. Будник Д., Капер Я. Катастрофа і опір українського єврейства (1941-1944). Нариси з історії Голокосту і Опору в Україні. Київ, 1999. 424 с.
5. В'ятрович В. Україна. Історія з грифом «Секретно». Харків: КСД, 2023. 512 с.
6. Вегеш М. Карпатська Україна 1938-1939 років у загальноєвропейському історичному контексті. У 2 т. – Ужгород, 1997.

7. Війна і міф. Невідома Друга світова / за заг. ред. О. Зінченка, В. В'ятровича, М. Майорова. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 272 с.
8. В'ятрович В., Дерев'яний І., Забілий Р., Содоль П. Українська Повстанська Армія. Історія нескорених / відповід. ред. і упоряд. В. В'ятрович. К.: Наш формат. 2023. 352 с.
9. Гон М. М., Івчик Н. С. Політика пам'яті України й Польщі щодо жертв голокосту: особливості реалізації. *Intermarum: історія, політика, культура*. 2014. № 5. С. 18-30.
10. Данильчук В. Р. Рейхскомісаріат – Рейхові: українці з Рівненщини на примусових роботах в Австрії та Німеччині. Рівне: ПП ДМ, 2013. 282 с.
11. Жив'юк А. За московським часом: контрверсії радянзації Рівненщини (кінець 1930-х – кінець 1950-х років). Рівне, 2011. 186 с.
12. Ільюшин І. І. Українська повстанська армія і Армія Крайова. Протистояння в Західній Україні (1939-1945 рр.). К. Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. - 399 с.
13. Історія України: Документи, матеріали / Укладач В.Король. К.: Академія, 2002. 447 с.
14. Історія українського війська (1917-1996). / В. Гриневич, Б. Якимович та ін.; упорядник передумови Я. Дашкевич/. - Львів: Світ, 1996. - 840 с.
15. Історія українського війська / Авт. кол.: М. Відейко, А. Галушка, В. Лободаєвта ін.; Під заг. ред. В. Павлова. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 416 с.
16. Історія української культури: Збірник матеріалів і документів / За ред.: С.М. Клапчука, В.Ф. Остафійчука. - Київ: Вища школа, 2000. – 607 с.
17. Кентій А. „Двофронтова” боротьба УПА (1943 - перша половина 1944 рр) // Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія. Історичні нариси. - Київ, 2005. - С. 160-217.
18. Ковальчук В. Діяльність ОУН(б) і Запілля УПА на Волині південному Поліссі (1941-1944 рр.). - Торонто - Львів, 2006.
19. Косик В. Україна і Німеччина в другій світовій війні. Париж; Нью-Йорк: Львів, 1993.
20. Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали. Т.1. 1939-1953. – Київ, 1995.
21. Кучерепа М. Вісин В. Волинь: 1939-1941 рр. - Луцьк, 2005.
22. Лисенко О. Є. Церковне життя в Україні 1943-1946.- К.: НАН України. Інститут історії, 1998. С. 11-12.
23. Літопис нескореної України: Документи, матеріали, спогади. (Підготували Я. Лялька, П. Максимчук, І. Патер та інші). - Львів: Просвіта, 1993. - Т. 1. - 723 с.
24. Літопис Української Повстанської Армії. - Т. 6. УПА в світі німецьких документів. - Кн.1. 1942 - червень 1944.- Київ, 1983.
25. Літопис Української Повстанської Армії. - Т. 8. Українська Головна Визвольна Рада: Документи, офіційні публікації, матеріали. - Кн.1. - 1944-1945 - Київ, 1980.
26. Літопис Української Повстанської Армії: У 28 т. - Т. 2. Волинь і Полісся: німецька окупація. - Кн. 2: Початки УПА: Документи і матеріали // Відп. ред. Є. Штендера. - Торонто, 1977.
27. Митрополит Андрей Шептицький. Документи і матеріали. Церква і суспільне життя. - Т. 2.- Кн. 1. (За редакцією Андрія Кравчука). – Львів, 1998.
28. Мірчук П. Українська Повстанська Армія. 1942-1952. - К., 1991.
29. Національні відносини в Україні у ХХ ст. Збірник документів і матеріалів. - Київ, 1994.
30. Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія. Історичні нариси / Дзьобак В. В., Ільюшин І. І., Касьянов Г. В., Кентій А. В., Кульчицький С. В., Лисенко О. Є., Патриляк І. К. - Київ: Наукова думка, 2005. - 496 с.
31. Патриляк І. «Встань і борись! Слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух 1939–1960 рр. Львів: Часопис, 2012. 592 с.
32. Патриляк І. К., Боровик М. А. Україна в роки Другої світової війни: спроба концептуального підходу Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2010. 590 с.
33. Пашенко В. Православ'я в новітній історії України – Полтава, 1997.
34. Потильчак О. Трудові ресурси радянських військовополонених та „остарбайтерів” з України у нацистській військовій економіці у роки Другої світової війни – К, 1998.

35. Сергійчук В. Український здрив: Волинь. 1939-1955. - Київ: Українська видавнича спілка, 2005. - 840 с.
36. Сливка Юрій Українсько-польське протистояння періоду Другої світової війни: витоки та наслідки. - Львів, 2003.
37. Солонін М. С. Червень 41-го. Остаточний діагноз. Х.: Фоліо. 2022. 575 с.
38. Старжець В. І. Виховний потенціал молодіжної політики ОУН в умовах сучасної інформаційної війни. *Zaporizhzhia Historical Review*. 2022. Вип. 6(58). С. 280-286.
39. Старжець В. І. Опір західноукраїнської шкільної молоді радянському тоталітарному режимові у 1944–1953 рр. *Радянські репресії у західних областях України (1939 – 1953)/ відп. ред. В. Ільницький. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2022. 374 с. (С. 184–201).*
40. Стародубець Г.А. ОУН(Б) в українському національно-визвольному русі на Волині в період Другої світової війни (1941-1943 рр.). Тернопіль, 2002. 144 с.
41. Україна-Польща: важкі питання. Матеріали міжнародного семінару істориків „Українсько-польські відносини у 1918-1947 роках”. Луцьк; Варшава, 1998-1999.
42. Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI століття. Історичні нариси / Ред. кол.: В. А. Смолій (голова колегії), НАН України. Інститут історії України. К., 2015. Кн. 3. 943 с.
43. Україна у ХХ столітті (1900-2000). Збірник документів і матеріалів (Упоряд. А.Слюсаренко та інші). Київ: Вища школа. - 2000. – 351 с.
44. Українська суспільно-політична думка в ХХ столітті. Документи і матеріали (Упорядн. Т. Гунчак і Р. Сольчаник). Т. 2- 3. - Сучасність. 1983.
45. Ярош Б.О. Тоталітарний режим на західноукраїнських землях 30-50 – ті роки ХХ ст. - Луцьк, 1995.

Додаткова

46. Беркгоф К. Чи було релігійне відродження в Україні під час нацистської окупації? // УІЖ. - 2005.- №3. -С.16-36.
47. Борщевич В. Українське церковне відродження на Волині (20-40 рр. ХХ ст.) – Луцьк, 2000.
48. Бульба-Боровець Т. Армія без держави: Слава і трагедія українського повстанського руху: Спогади. - Київ, 1996. - 326 с.
49. Васильєв В. Україна в політиці СРСР напередодні Другої світової війни // УІЖ. - 2005.-№1.-С.4-13.
50. Вегеш М. Карпатська Україна 1938-1939 років у загальноєвропейському історичному контексті. У 2 т. – Ужгород, 1997.
51. Ветров І. Матеріально-побутові умови населення України за німецької окупації (1941-1944) // Пам'ять століть. - 2005. - №3-4. - С.194-207.
52. Власенко С. Місце України в економічних планах Німеччини напередодні Другої світової війни: аграрне питання у поглядах нацистів // Історичний журнал. - 2005. - №2. - С.39-45.
53. Вронська Т., Лисенко О. Формування особового складу штрафних батальйонів і рот у Червоній армії періоду Великої вітчизняної війни // УІЖ. - 2006.- №3. - С. 137-150.
54. Гогун О.С. Маловідомі сторінки історії радянського партизанського руху в Україні в документах польського підпілля (1942-1944) // УІЖ. - 2006. - № 3. -С. 151-158.
55. Горбач С. І. Деякі аспекти відносин між Ватиканом та СРСР після Другої світової війни (1945-1953) // Український історичний журнал. - 1998. - № 6.- С. 47.
56. Гордієнко В. Німецько-фашистський окупаційний режим і православні конфесії в Україні // УІЖ. – 1998. – №3. – С. 107-119.
57. Грицак Я. Українська Повстанська Армія: між історією та політикою // Історія в школах України. - 2005. - №3. - С.48-52.
58. Давидюк Р. П., Старжець В. І. Командний склад Червоної армії напередодні німецько-радянської війни. *Українське державотворення: проблеми і сучасність: Збірник наукових праць. / Ред. кол.: Г. В. Бондаренко, О. Й. Дем'янюк та ін. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2014. Вип. ІХ. С. 117-123.*
59. Давидюк Р. Становище польської громади на Рівненщині в період „радянзації” (вересень

- 1939 - червень 1941 рр.) // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. - РДГУ. - Випуск 13. - Рівне, 2008. - С. 76-82.
60. Даниленко В. Бофони у фінансово-господарській діяльності ОУН і УПА // Історичний журнал. - 2006. - №3. - С.3-16.
 61. Даниленко В. Польське та українське населення Західної України в лещатах радянського тоталітарного режиму (1939-1941 рр.) // Історія в школі. - 2006. - №9. - С.1-5.
 62. Дашкевич Я. Полковник Євген Коновалець та його політичний заповіт // Мандрівець. - 2006. - №4. - С.82-84.
 63. Жив'юк А. Між Сциллою політики і Харибдою творчості: громадсько-політичний портрет Уласа Самчука. - Рівне: „Ліста”, 2004.
 64. Жив'юк А. Чи був Улас Самчук колаборантом (до проблеми колаборації в період Другої світової війни. // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Наукові записки РДГУ. - Випуск 8. - 2006. - С. 9 - 12.
 65. Іванов О.В. Політика нацистського режиму стосовно етнічних німців України // УІЖ. - 2005. - № 3.- С. 83-95.
 66. Ільюшин І. Пшенніков О. Діяльність оперативно-чекістських груп НКВД у західних областях України (вересень-жовтень 1939 р.) // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КДГ. - 2000. - № 2-4. - С. 424-433.
 67. Карамаш С. Визволення Києва і унікальні документи державного архіву м. Києва про концтабір у м. Цайтхайн // Пам'ять століть. - 2005. - № 3-4. - С.181-193.
 68. Кентій А.В. Партизанський рух 1941-1944 рр. в Україні // УІЖ. - 2005. - №3. - С.3-16.
 69. Киричук Юрій. Спроби співробітництва польських та українських національно-патріотичних угруповань у 1939-1945 рр. // Наукові записки. - Історичні науки. - Випуск 3. - Острог, 2003. - С. 222-229.
 70. Кіцак В. Розселення українців Польщі в УРСР (1944 - 1947). Переселення їх із південних та східних областей в Західну Україну // Молода нація: Альманах. Випуск 1. - Київ, 2000. - С. 96 -122.
 71. Коваленко Ю.П. Я був солдатом у сорок першому (спогади) // УІЖ. – 1991. - №12.
 72. Коваль М.В. Доля української культури за „нового порядку” (1941-1944). // УІЖ. –1993. – №11-12. - С. 15-36.
 73. Коваль М.В. Нацистський геноцид щодо євреїв та українського населення (1941-1944) // УІЖ. - 1992. - №5. - С.1 5-28.
 74. Коваль М.В. Українська культура та її діячі в політиці нацистських колонізаторів // УІЖ. - 1993. - №9. - С.13-28.
 75. Король В.Ю. Визвольні бої Червоної армії на території України: (1943-1944 рр.) // УІЖ. - 2005. - № 1. - С. 16-33.
 76. Кульчицький С. Пакт Ріббентропа-Молотова // Історія України. - 1999.- № 33. - С. 2-3.
 77. Кучер В. Партизанський рух в Україні 1941-1944 рр.: погляд із сьогодення // Історія в школах України. - 2004. - № 9-10. - С. 48-54.
 78. Левітас Ф. Бій, що міг змінити хід Другої світової війни: 65 років тому відбувся найбільший в історії Другої світової війни танковий бій в районі Луцьк-Рівне-Дубно-Броди // Історія в школі. - 2006. - №9. - С.14-16.
 79. Лисенко О.Є. До питання про становище церкви в Україні в період Другої світової війни // УІЖ. – 1995. – №3. – С. 70-84.
 80. Макарчук С. Українсько-польський конфлікт у роки Другої світової війни: причини, перебіг, наслідки, пропозиції // Волинь у Другій світовій війні. - Луцьк, 2004. - С.87-107.
 81. Маслов О. Втрати радянського генералітету у боях 1941-1944 рр. в Україні // УІЖ. – 1993. – №1. - С. 57-70.
 82. Михайлюк М.В. Нацистська пропаганда в окупованому Києві // УІЖ.- 2006. - №1. - С. 131-144.
 83. Надольська В. Вплив Другої світової війни на зміни етнічної структури населення Волині // Історія в школі. - 2006. - № 9 (вересень). - С. 6-8.

84. Патриляк І. від Сибіру до Карпат: німісцеві бійці в лавах УПА // Історичний журнал. - 2005. - №2. - С. 65-72.
85. Патриляк І. Тактика і стратегія українських націоналістів на початковому етапі Другої світової війни // Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія. Історичні нариси. - Київ, 2005. – С. 15-87.
86. Потильчак О. Інтернування іноземних громадян на територію України у 1945 році // Людина і політика. - 2004. - № 5. - С. 42-45.
87. Потильчак О. Табори для військовополонених та інтернованих в Україні у 1950-1954 роках: організаційно-структурний аспект // Історичний журнал. - 2005. - №2.-С. 30-38.
88. Савчук П. Поляки у боротьбі з окупантами на Поліссі (1941-1944 рр.) // Історія в школі. - 2006. № 9. С.9-13.
89. Прокопов В. Ю. «Повсякденне життя членів ОУН та вояків УПА на Закарпатті (1943–1947 рр.)». URL: <http://surl.li/lcbl1>
90. Свідерська Н. Українське питання в європейській політиці навесні 1939 року // Україна. Культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2000.
91. Сербин Р. Українці у ворожих арміях у Другій світовій. *Сучасність*. 2006. № 1. С. 71-81.
92. Старжець В. І. Генералітет РСЧА на початковому етапі Другої світової війни (1939-1941 рр.). *Друга світова війна: історія та пам'ять: збірник матеріалів I Всеукраїнської наукової конференції «Друга світова війна: історія та пам'ять» / за ред. Р. О. Литвиненка. Вип. 1. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. С. 49-54.*
93. Сторожук С. Заручники Другої світової війни. Доля українських оstarбайтерів // Історія України. - 2002. - №35. - С. 4-6.
94. Сушко О. Берендєєв О. Політичні погляди німецького керівництва на незалежність України в період II світової війни // Історія України. – 2002. - №33-34. –С. 18-19.
95. Трухан М. Акція „Вісла” // Україна і Польща між минулим і майбутнім // Упорядник А.С.Павлишин. - Львів: Фенікс, 1991. - С. 37-47.
96. Шайкан В. Колабораціонізм в Україні в роки Другої світової війни: характерні риси та особливості // Історія в школі. - 2006. - № 5. - С. 4-11.
97. Шаповал Ю. „Золотий вересень” 1939 р.: як це робилося насправді // Літературна Україна. – 1999. - 23 серпня.
98. Шаповал Ю. Західноукраїнські землі (1939 - 22 червня 1941 р.): невідомі документи і факти // Історія в школах України. - 2004. - № 9-10. - С. 41-45.
99. Шаповал Ю. Пакт Ріббентропа-Молотова та Західна Україна: нові документи і факти // Історія в школах України. - 2006. - № 2. - С. 15-21.
100. Швагуляк М. „Українська карта”: Українське питання в міжнародній політиці напередодні та на початку другої світової війни // Дзвін. – 1990. – №7. - С. 83-85.

14. Інформаційні ресурси

1. Інститут історії України НАН України. Режим доступу: <http://www.history.org.ua/>
2. Український інститут національної пам'яті. Режим доступу: <http://www.memo.gov.ua>
3. Головна редакційна колегія науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією». Режим доступу: <https://www.reabit.org.ua/>
4. Національна спілка краєзнавців України. Режим доступу: <https://nsku.org.ua/>
5. Електронний архів українського визвольного руху. Архів Центру досліджень визвольного руху. URL: <http://avr.org.ua/index.php/Ust/1/?a=1>
6. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
7. Електронна бібліотека Чтиво. Розділ – Історична література. Режим доступу: <http://chtyvo.org.ua/genre/istorychna/books/>
8. Історична Волинь. Режим доступу: <http://istvolyn.info/>
9. Історична правда. Режим доступу: <https://www.istpravda.com.ua/>
10. Громадський просвітницький проект «ЛІКБЕЗ. Історичний фронт». Режим доступу: <https://likbez.org.ua/ua/>

11. Топ 10. Україномовних історичних youtube каналів. Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=Wh_uErLOHSY&t=9s
12. Історія без міфів. Режим доступу: <https://www.youtube.com/@IstoriyaBezMifiv>